

ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

**Leadership Based on Good Governance of Patriarchal in the Clergy
Mueang Khon Kaen District Khon Kaen Province**

พระปลัดนัฐพงศ์ ขนติสมปนโน (หมื่นแก้ว),

พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส และ สุรศักดิ์ จันทรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phrapalad Nuttapong Khantisampanno (Muenkaew),

Phrakhrupalad Boonchuay Jotivamsa and Surasak Janthra

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E mail : do1433@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น การวิจัยวิธีวิทยาแบบผสม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการ จำนวน 148 รูป สุ่มตัวอย่างแบบง่าย ใช้แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.98 สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสังฆาธิการ จำนวน 10 รูป เลือกแบบเจาะจง ใช้แบบสัมภาษณ์ และใช้การวิเคราะห์ เชิงเนื้อหาและหาข้อสรุป

ผลการวิจัย พบว่า :

1. ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมา คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความโปร่งใส ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักนิติธรรม

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีดังนี้ 1) ด้านหลักนิติธรรม ควรจัดอบรมให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ เกี่ยวกับคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง 2) ด้านหลักคุณธรรม ควรมีความเอื้ออาทรต่อบุคลากร 3) ด้านหลักความโปร่งใส ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับรู้เกี่ยวกับรายรับรายจ่ายของวัด

* วันที่รับบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2565; วันที่แก้ไขบทความ 18 กุมภาพันธ์ 2565; วันที่ตอบรับบทความ: 19 กุมภาพันธ์ 2565

Received: February 6, 2022; Revised: February 18, 2022; Accepted: February 19, 2022

อย่างตรงไปตรงมา 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ควรมีโครงการที่มีการปฏิบัติร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ ควรมีการประเมินผล กำกับและติดตามงานที่ได้มอบหมายอย่างจริงจัง และ 6) ด้านหลักความคุ้มค่า ควรมีการจัดสวัสดิการให้มีความประหยัดและความคุ้มค่าเหมาะสม ควรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพ และควรใช้ศาสนสมบัติให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ; หลักธรรมาภิบาล; พระสังฆาธิการ

Abstracts

The objectives of this research were: 1) to study leadership in accordance with the principles of good governance of monks in the Mueang Khon Kaen District Sangha Administration Area; 2) to propose guidelines for the development of leadership according to the good governance principles of the monks the Mueang Khon Kaen District Sangha Administration Area, Khon Kaen Province. This study was carried out by means of the mixed research methodology. The samples included 148 monks, selected by Simple Sampling. The questionnaire with its reliability value of 0.98 was used to collect the data. The statistics used in data analysis included: Frequency, Mean, Percentage and Standard Deviation. The target group was 10 monks, selected by Purposive Sampling. The interview form was used to collect the data. The obtained data were interpreted by Content Analysis to find the conclusion.

The research results were as follows:

1) The leadership according to the principles of good governance of the monks in overall had its mean score at a high level. The highest was seen in the aspect of 'Efficiency', followed by that of 'Transparency' and the least was seen in that of "Rule of law".

2) The guidelines for development of leadership according to good governance of monks in the Mueang Khon Kaen District Sangha Administration Area are as follows: (1) Rule of law: 1) there should be a training for monks to have knowledge and understand laws and regulations of monks; (2) Morality: there should be generosity towards personnel; (3) Transparency: the community should be given an opportunity to know about the temple's income and expenditure; (4) Participation: there should be a project with common practice among local communities; (5) Responsibility: there should be a serious evaluation, supervision and monitor of the assigned work; (6) Value of Money: welfare should be provided to be economical and worthwhile. Modern technology should be taken to develop the organization to be effective and religious assets should be used for worthwhile benefits.

Keywords: Leadership; Principles of Good Governance; Monks

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่และฝังรากลึกกับแผ่นดินสุวรรณภูมินับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2 ทำให้คนไทยได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาและได้ถือเป็นศาสนาของชาติทำให้พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้สูญเสียบทบาทในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเองกล่าวคือ เดิมระบบการศึกษาอยู่ที่วัด พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำแต่ต่อมาได้ย้ายศูนย์กลางการศึกษาจากการดูแลของวัดทำให้ด้านการให้การศึกษาของพระสงฆ์น้อยลงนำไปสู่ผลกระทบต่อด้านอื่นอีกด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามวัดไม่ได้สูญเสียบทบาทไปทั้งหมด ยังคงรักษาสถานการณ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทางใจแก่พุทธศาสนิกชนอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนบทบาทดังกล่าว พระสงฆ์ถือว่าเป็นศาสนทายาทและเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนาเป็นองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับพุทธศาสนาซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนในฐานะเป็นผู้นำ ดังนั้นพระสงฆ์นอกจากต้องทำหน้าที่เพื่อขัดเกลา กิเลสของตนเองศึกษาไตรสิกขาแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เพื่อสังคมหรือชุมชนอีกด้วย เพราะในความเป็นจริงแล้วชีวิตของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชุมชนทั้งด้านการเป็นอยู่ และความช่วยเหลืออื่นๆ ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่ตอบสนองชุมชนตามนโยบายที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่มหาชนเพื่อนุเคราะห์ชาวโลก” (ฉลอง พันธจันทร์ และคณะ, 2553 : 27-38)

การปกครองคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการปกครองในครั้งนั้นคือพระธรรมวินัย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงปกครองโดยธรรมาธิปไตย กล่าวคือทรงแสดงธรรม บัญญัติพระวินัย ทรงบริหารการคณะสงฆ์และการพระศาสนาและทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ของภิกษุสงฆ์โดยที่พระองค์ทรงเป็นพระธรรมราชา มีพระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดีเป็นผู้ช่วยตามที่ทรงโปรดให้ช่วย พร้อมด้วยพระมหาโมคคัลลานะและพระมหาเถระทั้งหลาย ผู้เป็นสังฆบิดรและสังฆปริณายกเป็นหมู่ๆ ทรงมอบให้สงฆ์ประชุมกันเป็นการสงฆ์ร่วมกันทำสังฆกรรมทั้งปวงผู้เข้าร่วมประชุมพึงมีสมาธิสังวาสกันเป็นไปตามหลักแห่งพระธรรมวินัย และจะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์เป็นสำคัญ สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2533 : 179) ให้ทัศนะว่า พระวินัยที่บัญญัติขึ้นทั้งหมดเปรียบเสมือนเป็นระบบประมวลกฎหมายของสงฆ์ที่ตราขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายในการจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทางจิตวิญญาณของสมาชิกในสังคมสงฆ์ให้คลี่คลายไปสู่ทิศทางที่มีความเจริญในธรรมยิ่งขึ้นตลอดจนเพื่อให้สังคมสงฆ์ตั้งมั่นอยู่ในแบบแผนแห่งการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม อันจะทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวสืบต่อไปทั้งนี้เนื่องจากสถาบันสงฆ์นั้นเป็นสัญลักษณ์และเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาความเสื่อมหรือความเจริญของพระพุทธศาสนา จึงผูกพันอย่างแนบแน่นและขึ้นอยู่กับความเสื่อมความเจริญของสถาบันสงฆ์เป็นสำคัญ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่และบทบาทตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 แบ่งงานคณะสงฆ์ 6 ด้านคือ 1) การปกครอง 2)

การ ศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ จากภารกิจทั้ง 6 ประการนี้ พระสังฆาธิการจึงมีบทบาทอำนาจหน้าที่ที่มีความสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และช่วยสงเคราะห์สังคมตามวิถีทางและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การที่จะทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าและมั่นคงยั่งยืนถาวรคู่ประเทศไทยได้นั้น จะต้องมิใช่พระสังฆาธิการเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยจรรโลงและพัฒนาพระพุทธศาสนาได้ (สถาบันส่งเสริมและพัฒนาการพระศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2547 : 27) บทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ที่กล่าวมาจะสำเร็จได้ก็เพราะอาศัยภาวะผู้นำ ซึ่งกล่าวได้ว่าคุณลักษณะภาวะผู้นำทางพระพุทธศาสนาและมีความสำคัญยิ่งในฐานะผู้นำการบริหารจัดการและดูแลวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม มีคำกล่าวว่า พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชนเจ้าอาวาสย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา (สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และ สราวุธ กันหลง, 2551:42) ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เจ้าอาวาสต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธาของประชาชน (พระธรรมวโรดม, 2539:64) เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว มีภาวะผู้นำ มีกระบวนการ วิธีการปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านธรรมวินัยจะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชนซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย

พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จึงมีความสำคัญในการที่จะเป็นผู้นำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเต็มใจเพื่อเป้าหมายความสำเร็จ ประกอบด้วยศาสตร์และศิลป์ของการใช้อิทธิพลหรือกระบวนการ เพื่อให้เขามีความเต็มใจ กระตือรือร้นเพื่อการปฏิบัติจนบรรลุความสำเร็จตามอุดมการณ์ขององค์กร (พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโข และคณะ, 2559 : 213-214) บทบาทภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการนั้นถือว่ามีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบการปกครองคณะสงฆ์เป็นอย่างมากในปัจจุบัน (พระโสภณพัฒนบัณฑิต และหม่อมหลวง บัระภา, 2590 : 2860) ถ้าหากใช้อำนาจโดยยึดหลักนิติธรรม คุณธรรมแล้วย่อมส่งผลดีการประสิทธิภาพของการบริหารอย่างแน่นอน แต่ถ้าหากใช้อำนาจในทางที่ผิดที่ควรยอมนำมาซึ่งความเสียหายต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นแน่แท้ ฉะนั้น ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการนั้นย่อเกิดขึ้นได้จากการฝึกอบรม ศึกษาหาความรู้รอบด้าน มีปฏิภาณไหวพริบ มีคติธรรมประจำใจ จึงจะสามารถบริหารกิจการวัดในความรับผิดชอบของตนโดยให้ครอบคลุมภารกิจทั้ง 6 ด้านคือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ พระสังฆาธิการควรมีภาวะของความเป็นผู้นำเพื่อที่จรรโลงพระพุทธศาสนาและช่วยสงเคราะห์ประชาชนตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมายและกฎหมายเถรสมาคมพระพุทธศาสนาจึงจะรุ่งเรืองและพัฒนาไปได้

จากเหตุผลดังกล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้มีส่วนรับผิดชอบงานคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

1. ประชากร/กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมาย

1.1 ประชากร ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส รวมทั้งสิ้น 240 รูป

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 148 รูป กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) และและสุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) เทียบสัดส่วนจากประชากรตามตำแหน่งได้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มย่อยโดยการสุ่มอย่างง่าย (Stratified Random Sampling)

1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 10 รูป โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Metho Research) โดยประกอบด้วยวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitation Research) ซึ่งใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และแบบปลายเปิด (Open – ended Questionnaire)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยดำเนินการดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน โดยวิเคราะห์หาจำนวน และค่าร้อยละ

3.2 วิเคราะห์หาระดับภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ทั้งโดยรวมและรายด้านตามวิธีการของลิเคิร์ต แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ค่าเฉลี่ย 5 ระดับ

3.3 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมารวบรวมโดยอุปมัยวิธีมาสรุปเป็นข้อมูลผลการวิจัย

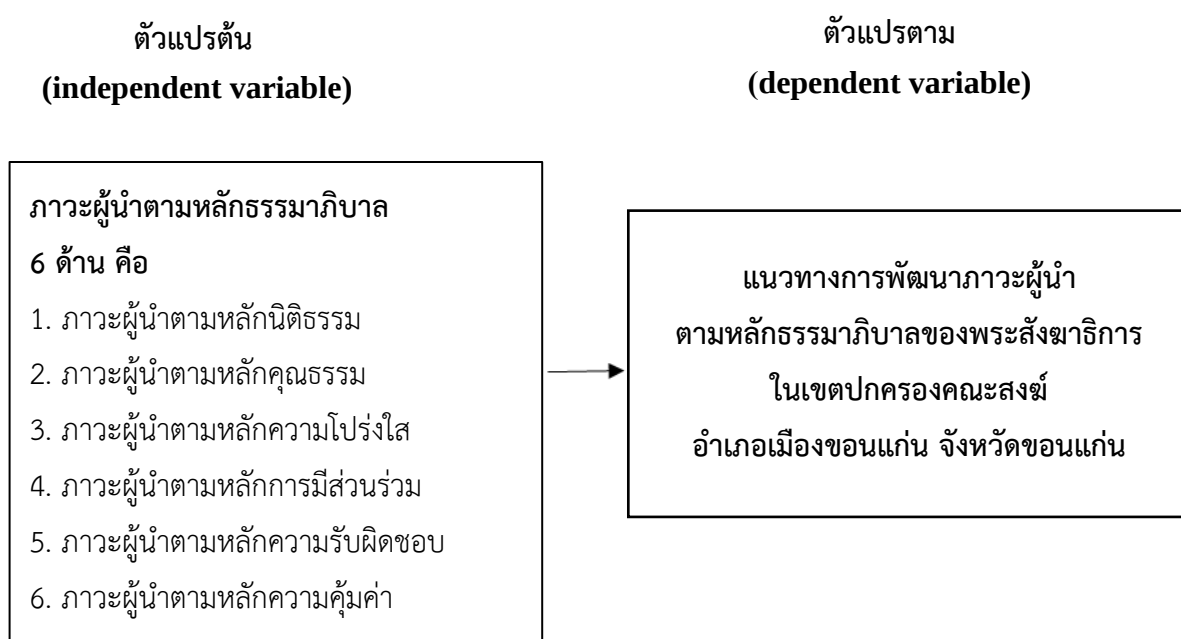
4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1) ค่าความสอดคล้อง (IOC: Index of Consistency) ของแบบสอบถาม และ 2) ค่าความเชื่อมั่น (α =Alpha-Coefficient) ของแบบสอบถาม

4.2 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ 1) ความถี่ (Frequency) 2) ค่าร้อยละ (Percentage) 3) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ 4) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (dependent Variables) ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยรวมและรายด้าน

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยรวมและรายด้าน

(n = 148)

ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาล	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1. ภาวะผู้นำด้านหลักนิติธรรม	3.91	.79	มาก	6
2. ภาวะผู้นำด้านหลักคุณธรรม	4.08	.73	มาก	5
3. ภาวะผู้นำด้านหลักความโปร่งใส	4.12	.79	มาก	2
4. ภาวะผู้นำด้านหลักการมีส่วนร่วม	4.09	.79	มาก	4
5. ภาวะผู้นำด้านหลักความรับผิดชอบ	4.11	.77	มาก	3
6. ภาวะผู้นำด้านหลักความคุ้มค่า	4.27	.70	มาก	1
รวมเฉลี่ย	4.09	.77	มาก	

จากตารางที่ 1 ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = .77) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความคุ้มค่า ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = .70) รองลงมา คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความโปร่งใส ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = .79) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักนิติธรรม ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = .79)

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

1) ด้านหลักนิติธรรม ควรจัดอบรมให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เกี่ยวกับคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง และควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อบังคับต่าง ๆ ของคณะสงฆ์

2) ด้านหลักคุณธรรม ควรมีความเอื้ออาทร มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทั้งต่อบุคลากร ชุมชน และควรให้เข้าร่วมอบรม ประชุม สัมมนาเกี่ยวกับวิชาการที่ส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม ตามหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่จัดขึ้น

3) ด้านหลักความโปร่งใส ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับรู้เกี่ยวกับรายรับรายจ่ายของวัดอย่างตรงไปตรงมา และควรให้พระสังฆาธิการและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ควรมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ และควรให้พระสงฆ์ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาได้มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารกิจการของวัดได้อย่างเหมาะสม

5) ด้านหลักความรับผิดชอบ ควรมีการประเมินผล กำกับและติดตามงานที่ได้มอบหมายอย่างจริงจัง ควรเอาใจใส่ต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และควรเคารพความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาอย่างเท่าเทียม

6) ด้านหลักความคุ้มค่า ควรมีการจัดสวัสดิการให้มีความประหยัดและความคุ้มค่าเหมาะสม ควรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพ และควรใช้ศาสนสมบัติให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการวิจัยภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ นำมาอภิปรายผล ดังนี้

จากผลการวิจัยความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำด้านหลักนิติธรรม ภาวะผู้นำด้านหลักคุณธรรม ภาวะผู้นำด้านหลักความโปร่งใส ภาวะผู้นำด้านหลักการมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำด้านหลักความรับผิดชอบ และภาวะผู้นำด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมและรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมา คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความโปร่งใส ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักนิติธรรม ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ผู้นำ” ก็คือผู้ที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่นและสามารถใช้ศิลปะจูงใจให้ผู้อื่นคิดตามหรือปฏิบัติตาม ส่วนความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำ (Leadership) คือ กระบวนการที่มีอิทธิพลต่อกลุ่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม แต่ผู้นำไม่สามารถเป็นผู้บริหารที่ดีได้ทุกคน การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ด้วยการนำองค์กร หรือทำหน้าที่ Leadership คือ หน้าที่ของผู้นำที่ต้องมองไปข้างหน้า กำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ สร้างทิศทาง

ที่ชัดเจนให้องค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถอยู่รอดและเติบโตได้อย่างยั่งยืน ผู้นำต้องรู้จุดหมาย แล้วจึงตามด้วยรู้หลักการ เป็นการเน้นที่ความมีจุดหมาย และกำหนดจุดหมายหรือตั้งจุดหมายเจาะลงไปให้ชัดแล้วจึงวางหลักการและหาวิธีการที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จบรรลุจุดหมายนั้น ฉะนั้น ภาวะผู้นำตาม หลักธรรมาภิบาลของ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ซึ่งพระสังฆาธิการได้นำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่เป็นผู้บังคับบัญชาอยู่หลากหลายด้านด้วยความรู้ความเข้าใจ และความสามารถ เข้าใจในหลักธรรมาภิบาลเป็นอย่างดี ทั้งหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อองค์กรวัดและชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งพระสังฆาธิการยังให้ความสำคัญกับเรื่องของความโปร่งใสที่จะต้องทำให้เกิดความชัดเจน ให้เป็นที่ประจักษ์ต่อคณะสงฆ์และชุมชนเป็นอย่างมาก ได้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจการของวัดอย่างต่อเนื่อง มีระบบการติดตามและตรวจสอบในสิ่งที่คณะสงฆ์และชุมชนร่วมกันตัดสินใจในการดำเนินการ นอกจากนี้ พระสังฆาธิการยังให้ความสำคัญต่อเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคและความยุติธรรมต่อพระสงฆ์ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชา มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานภายใต้แนวคิดร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ตลอดจนมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาและชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจการของวัด คณะสงฆ์ ช่วยเหลือชุมชนอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ชุมชน หน่วยงานต่างๆ เข้ามาใช้ศาสนสถานให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมอยู่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการตรวจสอบคุณภาพ ความคุ้มค่าในการบริหารทรัพยากร คำนึงถึงความคุ้มค่าในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในแต่ละครั้งอย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้จึงเป็นเหตุผลทำให้ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับเจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส (อุยวงค์) และ พระมหาสารอง สดณฺโฑ (แสงทอง) (2562 : 156-168) ได้ศึกษาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมมีภาวะผู้นำค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีภาวะผู้นำค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมา คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความรับผิดชอบ และภาวะผู้นำด้านหลักการมีส่วนร่วม ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักคุณธรรม และสอดคล้องกับ พระदेวิศณฺ์ สุขถาวโร (ยัมเนียม) (2559 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเมืองขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมา คือ ภาวะผู้นำด้านหลักความรับผิดชอบ และภาวะผู้นำด้านหลักการมีส่วนร่วม ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ภาวะผู้นำด้านหลักคุณธรรม สอดคล้องกับ พระมหาลำพึง ธีรปญฺโญ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรของโรงเรียน

นวมินทรราชูทิศมีชัย มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่ามีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับมากทุกด้าน และสอดคล้องกับ เกียรติศักดิ์ ศรีสมพงษ์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องผลการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

- 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยคำนึงถึงความคุ้มค่ากับงบประมาณที่ใช้อย่างเหมาะสมและเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น
- 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและพัฒนาให้พระสังฆาธิการยึดหลักความคุ้มค่าในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลดียิ่งขึ้น
- 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดโครงการพัฒนาภาวะผู้นำต้นแบบตามหลักธรรมาภิบาล และมีกิจกรรมประกวดผู้นำต้นแบบ ตลอดจนมีการติดตามและประเมินผลในแต่ละปี

2. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

- 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เกี่ยวกับคณะสงฆ์ให้มากขึ้น
- 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ โดยยึดหลักคุณธรรม ความเที่ยงธรรม ความมีมนุษยสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานมากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างอื่น เช่น เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อื่นๆ เพื่อหาความแตกต่าง
- 2) ควรศึกษาหลักธรรมอื่นๆ ในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในลักษณะอื่น ๆ
- 3) ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น มีตัวแปรอิสระที่มีความหลากหลายมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติศักดิ์ ศรีสมพงษ์. (2549). *การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. ปริญญา
นิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- เจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส (อัยวงศ์) และ พระมหาสำรอง สณฺญโต (แสงทอง). (2562). *ภาวะผู้นำตามหลัก
ธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. วารสาร
บัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์. 6 (1), 156-168.*
- ฉลอง พันธุ์จันทร์ และคณะ. (2553). *การส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบ้านท่าขอนยาง
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. 29 (1), 27-38.*
- พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺธ และคณะ. (2559). *ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน
ทศวรรษหน้า. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. 4 (2), 213-214.*
- พระธรรมวโรดม. (2539). *คู่มือพระอุปัชฌาย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กาญจนบุรี: ธรรมเมธี.
- พระदेวิดณ สุธาวโร (อัมเนียม). (2559). *ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
อำเภอเมืองขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.*
- พระมหาลำพึง อธิปญฺญ (เพ็ญญ). (2553). *การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศ
มัธยม. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.*
- พระโสภณพัฒนบัณฑิต และหม่อมหลวง บัณฑิต. (2560). *บทบาทภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการกับการพัฒนา
ชุมชนเป็นเลิศในยุคไทยแลนด์ 4.0. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา.*
- สถาบันส่งเสริมและพัฒนาการพระศาสนา สำนักงานพระพุทธรศาสนาแห่งชาติ. (2547). *คู่มือพระสังฆาธิการ.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธรศาสนาแห่งชาติ.*
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2533). *อุดมการณ์ทางการเมืองในพุทธศาสนา : ศึกษากรณีแนวคิดของสำนักสันติ
อโศก. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และ สรายุทธ กันหลง. (2551). *ภาวะผู้นำใ้บริการในองค์กร : แนวคิด หลักการ ทฤษฎี
และงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.*